

ÅBO JERNMANUFAKTUR AKTIE BOLAGS

PRISBELÖNADE

dyrk- och enligt verkställda eldprof brandfria

kassa skåp

med isolerade förvaringsrum, äfvensom

dyrk- och brandfria

kassa kistor och kassahvalfs dörrar

med Kromers „protektor“ eller „Chubb“ lås.

KASSETTER, enkla liggande KASSA KISTOR, POST LÅDOR,
DOKUMENTS SKÅP med tillhörande bord m. m.

OMAISUUS TALLESSA – SUOMALAISESSA KASSAKAAPISSA

Veijo Kauppinen

Kassakaappi oli 1800-luvun innovaatio, jolla uskottiin olevan hyvät markkinat, sillä raudoitettujen lippaiden ja arkkujen antama turva omaisuudelle oli todettu huonoksi. Hiljattain edesmennyt tekniikan tohtori h.c. Arno Saraste sanoikin leikkisästi kassakaapin olevan mainio artikkeli, niitä kun eivät köyhät osta. Suomessa kassakaapit olivat aluksi tuontitavaraa. Niiden valmistusmahdollisuudet toki ymmärrettiin suomalaisissa konepajoissa, joista jotkut tarttuivat tilaisuuteen hankkien myös työntekijöiden tietotaitoa ulkomailta. Tämä lyhyt katsaus keskittyy suomalaisen kassakaappiteollisuuden pioneerivaiheisiin.

Taustaksi

Suomalaisten konepajojen tuotteistoja tutkiessani havaitsin kassakaappien esiintyvän monien yritysten luetteloissa ja aloin muun tutkimukseni ohella kerätä tietoja niiden valmistuksesta. Teknillisen korkeakoulun mekaanisen teknologian oppituolin ensimmäinen haltija, professori Uno Albrecht talensi Turun Rautateollisuuden esitteitä ja muita tietoja kansioon, jonka sattumalta löysin. Kassakaapeista kiinnostuttuani käännyin luonnollisesti myös nykyisten valmistajien puoleen, joilta sain arvokasta apua, erityisesti kauppaneuvos Heikki Bachmannilta. Härkösen Kaipio Oy:n 90-vuotishistoriikissa⁴ on tietoja paitsi Grundström-Kaipioista myös kassakaappien muusta suomalaisesta valmistuksesta.

Arkuista kassakaappeihin

Kassakaappeja edelsivät sekä puiset ja metallivahvikkeiset että kokonaan metalliset raha-arkut, joiden antama turva varsinkin tulta vastaan oli vähäinen. Tarvittiin parempaa suojaa, mikä johti kassakaappien ja kassaholvien kehittymiseen. Kassakaappien pioneerirakentajia oli lontoolainen W. Marr,

joka vuonna 1834 esitteli kassakaapin. Myös lukoistaan tunnetuiksi tulleet J. Chubb ja Th. Millner olivat suunnitelleet tulenkestäviä kassakaappeja. Kassakaappien valmistus alkoi Englannissa ja Amerikassa, joita seurasivat saksalaiset ja itävaltalaiset tehtaasivat. Vuoden 1855 Lontoon maailmannäyttely teki kassakaapit tunnetuiksi ja niiden markkinat kasvoivat. Kassakaappeja tuotiin Suomeen aluksi Saksasta ja Ruotsista.

Kassakaappeja suomalaisista konepajoista

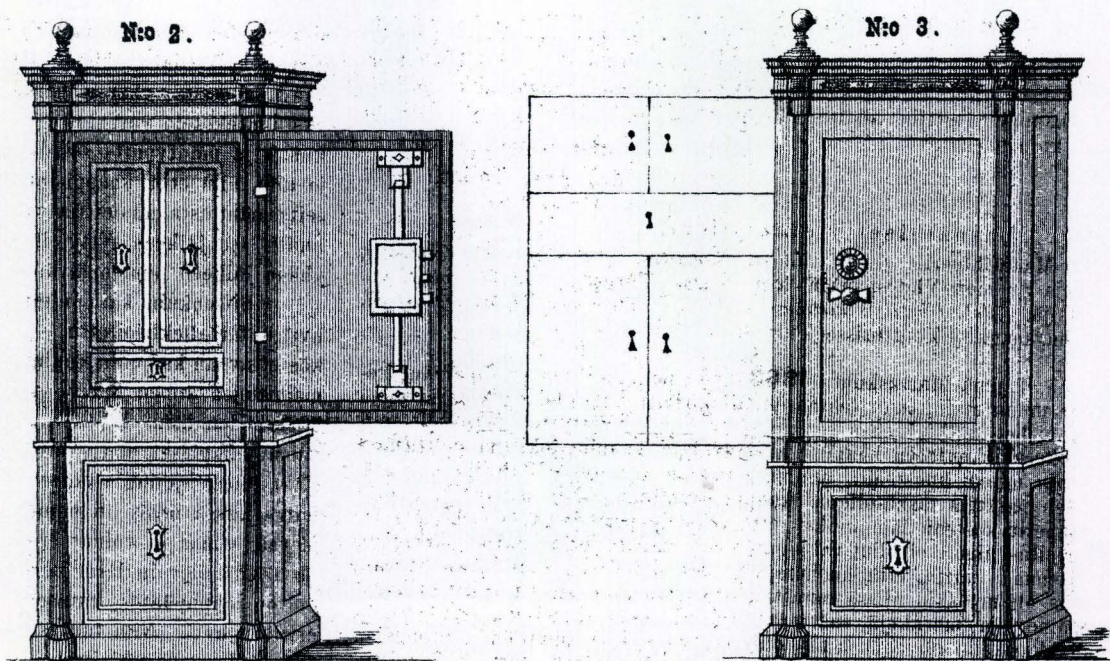
Kassakaappeja valmistettiin suomalaisissa konepajoissa ensin muiden tuotteiden ohella. Niin tapahtui myöhemminkin, vaikka kassakaapit tuotantoonsa ottaneisiin metallitehtaisiin ja konepajoihin syntyi erityisiä kassakaappiosastoja. Niistä ei puolestaan ollut pitkä askel varsinaisiin kassakaappitehtaisiin, joilla niilläkin oli tosin suhdannesyistä usein muutakin tuotantoa. Kassakaapit ja -lippaat sekä holvinovet ja muut varsinaisten kassakaappitehtaiden tuotteet ovat jostain syystä olleet tavanomaisia rautasänkytehtaiden lisätuot-

teita. Ne on jopa aika ajoin rautasänkytehtaiden valmisteluetteloissa tilastoitu omaksi ryhmäkseen, jonka tuotannon bruttoarvo on eräinä vuosina jopa ylittänyt varsinaisten kassakaappitehtaiden tuotannon arvon.

Kassakaappien suomalaiset valmistajat voidaankin jakaa karkeasti kahteen ryhmään: kassakaappeja muun tuotannon ohessa valmistaneisiin tehtaisiin ja varsinaisiin kassakaappitehtaisiin. Kassakaappien valmistuksen lienee Suomessa aloittanut Åbo Jernmanufaktur Aktiebolag – Turun Rautateollisuus Oy, joka tietävästi valmisti konepajassaan ”erikoisalana” kassakaappeja. Yrityksessä työskenteli ruotsalaisia alan ammattimiehiä, joiden mukana ammattitaito siirtyi Ruotsista maahan. Ruotsalaisten ammattimiesten opissa Turun Rautateollisuudessa oli myös 1870-luvun loppuvuosista alkaen viitisentoista vuotta G.R. Grundström, joka perusti sittemmin Tampereelle oman kassakaappitehtaan.

Suuri helsinkiläinen, vuonna 1860 perustettu Osberg & Baden Konepaja käynnisti myös pian kassakaappien valmistuksen

muun toimintansa ohella. Ajan kilpailutilannetta kuvaa maininta Stockmannin historiassa²: ”Kun Stockmann ensimmäisen kerran ilmoitti Turun tulenkestävistä ja tiirikoitsemattomista kassakaapeista, jotka notaarin antaman todistuksen mukaan olivat olleet tulikokeessa’, niin Osberg & Bade jo seuraavana päivänä kiirehti mainostamaan tulenkestäviä kassakaappejaan.” ’Tulikokeella’ oli suuri mainosarvo, ja Turun Rautateollisuus kuvaa tarkoin julkisen notaarin valvonnassa vuosina 1863 ja 1883 suorittamiaan kassakaappien polttokokeita esitteissään, joissa lisäksi on asiakkaiden lausuntoja tulipalossa olleissa kassakaapeissa säilyneestä omaisuudesta.¹¹ Yleisen Notarion ja monien vieraiden miesten valvomassa polttokokeessa kaappiin pantiin ”kymmenen vekselipaperia, sekä monenlaisia, osaksi irtonaisia osaksi nioituja, paperiarkkia, muutamat niistä varustettuna lakkasinetillä, niinikään käynnissä oleva hopeainen silinteri lakkarikello”. Todistuksen mukaan mm. ”kello oli ehjä ja täydellisessä käynnissä, näyttäen noin kahden minutin erotuksen oikeasta ajasta

minun kelloni kanssa”. Ruotsin tiirikoimat-
tomuutta tarkoittava dyrkfri oli saanut esit-
teissä muodon tirkimätön.

Turun Rautateollisuuden esimerkin in-
nostamana ja todennäköisesti sieltä läh-
teneiden työntekijöiden ammattitaidon
varassa Turkuun syntyi alan pienyritteliäi-
syyttä, sillä ainakin sepänliike E. Nordgren
ja sepänliikkeestä kasvanut Alex. Sjöholmin
konepaja valmistivat kassakaappeja.
Nordgrenin valmistus lienee jäänyt muu-
tamiin kaappeihin. Sjöholmin tuote sen si-
jaan eli, joskin volyymiltään pienenä
vuoteen 1930 saakka.

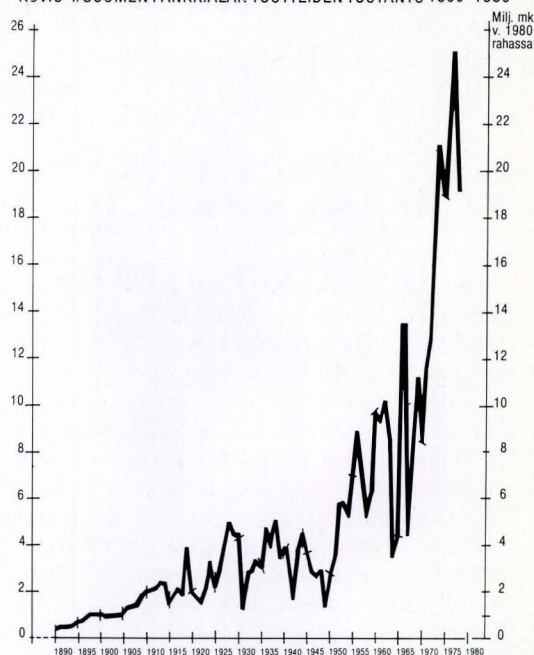
Levystä kaapiksi

Kassakaapit koottiin aluksi kulmateräksillä
eri levyistä. Pian kuitenkin siirryttiin raken-
teeseen, jossa kaapin ulkovaippa valmisteti-
in yhdestä levystä. Turun Rautateollisuus
tarjosi niitä jo vuoden 1910 luettelossaan¹¹.

Kassakaappien lukoille asetetaan erityis-
vaatimuksia. Varhaisempia yleisesti käytet-
tyjä lukkoja olivat Chubbin vuonna 1818
keksimä Chubb-lukko ja freiburgilaisen Th.
Kromerin kehittämä Protector-lukko.
Suomessakin valmistettiin ja suunniteltiin
lukkoja. Ensimmäisen maailmansodan ai-
kana Grundströmin tehdas ei enää saanut
lukkoja Saksasta ja oli pakotettu tekemään
niitä itse. Tilanne jatkui sota-ajan jälkeen-
kin⁴. J. Merivaaran historiassa⁸ todetaan:
“Kassakaappiosaston uutuuksista mainit-
takoon toimitusjohtaja T. Lönnforsin suun-
nittelema patentoitu kassakaappien suo-
jalukko. Se on tarkoitettu estämään viime
aikoina muotiin tulleita dynamiittimurtoja
ja onkin osoittautunut varsin tehokkaaksi
suojavälineeksi.” Vastaavan suojalukon ke-
hitti myös Kaipion entinen työntekijä,
lukkoseppä Valtatie⁴. Kaksi viimeksimainit-
tua eivät olleet varsinaisia kaapin lukkoja
vaan niiden suojana toimivia apulukkoja.
Kasollakin tehtiin itse lukkoja. Seitsemän-
hائائaisen Kaso-lukon osat “prässättiin”
Helsingin säilyke-nimisessä tehtaassa, koska
yrityksellä ei ollut omaa epäkeskopuristinta.

Ensimmäinen varsinainen kassakaap-
pitehdas maassamme oli – ainakin oman il-
moituksensa mukaan – tamperelainen G.R.
Grundströmin Kassakaapitehdas Osake-

KUVIO 1. SUOMEN PANKKIALAN TUOTTEIDEN TUOTANTO 1890–1980

yhtiö. Kassakaappiteollisuuden kasvu kiih-
tyi Härkösen mukaan⁴ 1890-luvulla jatkuen
voimakkaana ensimmäiseen maailmanso-
taan asti. Kassakaapit muuttuivat ylellisyys-
tavaroista käyttöesineiksi ensimmäisen
maailmansodan tienoilla, mikä johtui
muunmuassa kaapin hinnan suhteellisesta
halpenemisestä.

Ensimmäinen maailmansota aiheutti
teollisuudelle monenlaisia ongelmia. Ulko-
maanyhteydet olivat poikki eikä materiaaleja
saanut. Maailmansotaa seurasi kiristyneen
kilpailun aika, kun maahan perustettiin
useita uusia alan yrityksiä. Ala kasvoi hyvin
vielä 1920-luvulla, mutta ajautui 1930-luvun
laman seurauksena pitkään matalasuhdan-
teeseen, kunnes kysyntä 1950-luvulla elpyi.
Kassakaappeja valmisti tuolloin vielä moni
yritys. Heteka lopetti 1950-luvun
puolivälissä, samoin Merivaara 1960-luvun
alussa. Merkittäviksi valmistajiksi jäivät sit-
temmin omistukseltaan yhdistyneet Kaipio
Oy ja Kassakaappi Oy. Kassakaappien vien-
tikin käynnistyi.⁴

Regisor Oy:n kassakaappien valmistus jäi
1980-luvulla lyhyeksi, mutta värikkääksi
episodiksi. Muitakin uusia, mutta tois-

taiseksi kooltaan pienehköjä yrittäjiä on tullut alalle. Kassakaapit näyttävät vakiinnuttaneen asemansa suomalaisina tuotteina.

Kassakaappien valmistajia

ÅBO JERNMANUFAKTUR AKTIEBOLAG - TURUN RAUTATEOLLISUUS OSAKEYHTIÖ, Turku

Mekaanikko Anders Thalus Eriksson ja eräät turkulaiset kauppiat anoivat vuonna 1855 privilegiaa, jonka nojalla Åbo Jern-Manufakturbolag niminen yritys aloitti seuraavana vuonna toimintansa valmistaen manufaktuuri tuotteita ja ajokaluja. Yritys siirtyi pian kokonaan tehtailija Otto W. Bährin omistukseen, jolloin manufaktuuri teollisuus laajeni ja aloitettiin kassakaappien sekä palokaluja valmistus. Samaan aikaan alettiin erikoistua

Turkulainen kaappikaunotar koristaa Meritan Orimattilan konttorin pankkisalia. Kaappi on tietävästi tullut Orimattilan Säästöpankin Mallusjoen konttorista. Kuva Veijo Kauppinen.

maatalouskoneiden ja -koneiden valmistukseen.

Kassakaappien valmistus lienee aloitettu vuonna 1861. Niiden valmistuksen osuus koko tehtaasta tuotannosta oli pieni. Tehtaalle kiinnitettiin 25 vuotta Tukholmassa Bademanilla toiminut alan ammattimies. Yhtiö toimitti mm. Suomen pankille palonkestäviä kassakaappeja ja Vaasan rataa varten kassakirstuja¹⁰. Kassakaappityöntekijöiden määräksi arvioitiin 1860-luvulla pari kolme, seuraavalla vuosikymmenellä noin viisi ja 1880-luvun lopulla kymmenkunta⁴.

Kreivi Carl Armfelt osti konkurssiin menneen yrityksen vuonna 1866, jolloin sen toimintaa laajennettiin. Rautatievaunujen valmistus aloitettiin vuonna 1897 tarkoitusta varten rakennetussa Kaarinan tehtaassa. Yritys muuttui vuonna 1893 osakeyhtiöksi, Åbo Jernmanufaktur Aktiebolag omistaja-johtajana Carl Armfeltin poika, Carl C:sson Armfelt.

Venäjän-Japanin sodan aikana osa yritystä, vaunujen ja pulttien valmistus, siirtyi Carolus Wreden omistukseen nimellä Åbo Waggonfabrik C. Wrede & Co, kunnes kaikki osat yhdistyivät vuonna 1906 jälleen Ab Åbo Jernmanufaktur ock Waggonfabrik nimiseksi, Wreden omistamaksi yhtiöksi. Näinä aikoina tehostettiin maanviljelyskoneiden ja lokomobiilien sekä myllykoneiden ja naftamoottorien valmistusta. Kullervon, ensimmäisen suomalaisen traktorin, valmistus aloitettiin itsenäisyytemme alussa.

Vaikeuksiin ajautunut yritys lopetti vaunujen valmistuksen ja konepajatoimintansa vuonna 1924. Pulttien ja siltarakenteiden valmistus jatkui edelleen. Siltarakennus siirtyi sittemmin Kone- ja Sillalle ja pulttien valmistus Fiskarsille.

OSBERG & BADEN KONEPAJA - OSBERGIN TYÖPAJA -KONE- JA SILTARAKENNUS OSAKEYHTIÖ, Helsinki

Helsingin järjestyksessä toisen konepajan perustivat kuparisoppien oltermannin ja paloruiskutehtailijan, C.A. Osbergin poika Oskar Osberg ja isä-Osbergin yhtiökumppa-

ni August Herman Bade. Osberg & Baden Konepaja sai erioikeutensa ja aloitti toimintansa vuonna 1860. Manufaktuurivaiheen aikaiset työtilat Mikonkadulla kävivät pian ahtaiksi. Konepaja osti Ramstedtin ja Smithin ajoneuvoja valmistavan manufaktuuripajan Sörnäisistä, Näkin alueelta, jonne toiminta siirrettiin. Uusien tilojen myötä toiminta laajeni ja monipuolistui nopeasti. 1860-luvun loppuvuosina aloitettiin mm. ajoneuvojen ja rautatievaunujen sekä ammuslaatikoiden valmistus. Samaan aikaan ajoittunee myös kassakaappien valmistuksen aloittaminen.

1870-luvun alkuvuosina Osberg & Baden konepaja oli kasvanut alallaan Suomen suurimmaksi ja sen työntekijämäärä nousi ajoittain jopa tuhanteen. Liike muuttui vuonna 1874 osakeyhtiöksi nimellä Osberg & Bade Aktiebolag. Yritystä kohtasi kuitenkin onnettomuuksien sarja. Vuonna 1874 räjähti höyrypannu, jolloin 10 ihmistä kuoli. Seuraavana vuonna Näkin konepaja paloi. Toiminta jatkui Sörnäisistä ostetuissa tiloissa ja Näkin alueen uudelleenrakennus käynnistettiin. Vuoden 1876 Teollisuusnäyttelyn luettelossa Osberg & Baden tuoteluetteloon kuuluvat kassakaapit ja -lippaat.

Osberg & Baden konepaja oli vielä 1870-loppuvuodet Helsingin suurin teollisuusyritys, mutta vuonna 1881 se joutui vararikkoon mm. Venäjän tykistöhallituksen lopetettua tilauksensa. Vararikkoo seuranneessa huutokaupassa Näkin alueen konepajan osti senaatin kanslisti J.R. Osberg. Toiminta jatkui nimellä Osberska Verkstaden eli Osbergin Työpaja. Nobelin konepajan palvelukseen Pietariin muuttanut Bade ei ollut enää mukana. Konepajatoiminnan tulos jäi huonoksi, mistä johtuen yhtyminen Siltarakennus Osakeyhtiön kanssa vuonna 1892 Kone- ja Siltarakennus Osakeyhtiöksi oli edullinen ratkaisu. Kone- ja Siltarakennus muuttui sittemmin Wärtsiläksi ja edelleen Valmetiksi. Tehdas toimii edelleen Järvenpäässä, jonne se muutti Helsingistä.

G.R. GRUNDSTRÖMIN KASSAKAAPITEHDAS – KAIPIO OY, Tampere

G.R. Grundströmin kassakaappitehtaan ja Kaipio Oy:n vaiheet 1891–1981 on yksityiskohtaisesti kuvattu yrityksen omassa historiassa⁴.

Nuori G.R. Grundström tuli työnhakuun Turkuun, jossa hän työskenteli viitisentoista vuotta kassakaappitehtaan Turun Rautateollisuus Oy:ssä. Vuonna 1890 Grundström hakeutui Tampereelle kassakaappien valmistusta suunnitelleen Konepajan palvelukseen. Hankkeen rauettua hän perusti kumppaninsa, seppä Karl Fagerlundin kanssa Tampereelle kassakaappitehtaan. Fagerlund luopui pian yrityksestä, jolloin Grundström perusti vuonna 1891 omalla nimellään uuden yrityksen.⁴

Yrityksen alkuaikoina työntekijöitä oli Grundströmin lisäksi vain yksi. Toiminta kuitenkin laajeni. Sadas kaappi valmistui vuonna 1895 ja pari vuotta myöhemmin tehtiin kahdessadas kaappi. Ennen vuosisadan loppua valmistettiin sata kaappia tai holvinovea vuodessa ja erilaisia kaappimalleja oli kymmenkunta. Kassakaappien ohella valmistettiin, kassa-arkkuja sekä muitakin tuotteita, kuten vaakalaitteita.⁴

Tehdas toimi aluksi vuokratiloissa Puutarhakadun ja Mustalahdenkadun kulmassa, kunnes Grundström – myöhemmin Pohjakoski – muutti vuonna 1899 omaan taloon Vellamonkadulle. Kaappeja markkinoi ensin tuotannon lainoittanut tamperelainen W:m Sandberg, minkä jälkeen myyntisopimus tehtiin helsinkiläisen P. Sidorovin Suomalaisen Kalustokauppa Oy:n kanssa⁴.

Kassakaappeja vietiin Venäjällekin. Kesällä 1912 aloitettiin yhdestä kappaleesta hitsaamalla valmistettujen Valio-kassakaappien tuotanto. Samaan aikaan piilotettiin kaapin saranat näkymättömiin. Työntekijöitä oli 1910-luvulla 30–50.

Sairasteleva tehtailija Pohjakoski lahjoitti eräistä tehtaasta riippumattomista sitoumuksista johtuviin taloudellisiin vaikeuksiin jouduttuaan vuonna 1911 tehtaan tyttärelleen. Toimenpide katsottiin valelahjoitukseksi ja tehdas luovutettiin Pohjakosken konkurssipesälle, joka jatkoi toimintaa. Velat

saatiin hoidetuksi ja tehdas tuli vuonna 1914 takaisin Pohjakoskelle. Tehtailijan nimenmuutos ei vaikuttanut yrityksen nimeen.⁴

Pohjakoski halusi myydä yrityksensä. Kilpaileva Granathin tehdas ei kuitenkaan sitä ostanut. Kauppa tehtiin vuonna 1916 kolmen tamperelaisen, maisteri Toivo Kaipion, levyseppä Juho Sohlmanin ja kelloseppä Juho Wahlbergin kanssa. Tehtailija Pohjakoski kuoli vuonna 1918.

Yrityksen johtajaksi tuli pankkimies, maisteri Kaipio, joka pian hankki yrityksen kokonaan haltuunsa. Toivo Kaipio halusi kassakaappien rinnalle muita toimialoja päätyen autonkoreihin. Tampereen Auto-koritehdas Oy:n mentyä konkurssiin Kaipio osti vuoden 1931 lopulla sen koko osakekannan. Koriteollisuudesta tuli yrityksen tärkeä osa, eikä entinen nimi enää ollut sopiva. Yhtiön nimi muutettiin 1935 Kaipio Oy:ksi. Kauppaneuvos Kaipio kuoli vuonna 1949, jolloin toimitusjohtajaksi tuli kauppaneuvoksetar Ingrid Kaipio.

Vuonna 1951 Kaipion esittelyssä kerrotaan ulkomaisten kassakaappien tuonnin lähes kokonaan tyrehtyneen kotimaisen valmistuksen ansiosta. Tehtaan väitetään valmistaneen 90% maamme kassakaapeista. Ennen vuotta 1939 sanotaan olleen vähän vientiä ulkomaille, pääasiallisesti Viroon, Latviaan ja Norjaan. Yrityksen tuoteluetteloon kuuluivat kassakaapit, panssari-, holvi- ja rautaovet, rautaikkunat, kassarikut ja rahalippaat, lokerokaapit, rautahyllyt, holvinsisusteet, teräshuonekalut, autonkorit, raitiotievaunut ja puukaasutimet.

Korituotanto lopetettiin 1954 ja yrityksen taloudellinen tila oli vaikea. Toimitusjohtajaksi kutsuttiin Niilo Jokinen, joka pian osti yrityksen Kaipion perikunnalta. Seuraava omistajanvaihdos tapahtui 1962, jolloin Jokinen myi ensin yrityksen ja myöhemmin myös rakennukset kolmelle henkilölle, joista toimitusjohtajaksi tuli Lauri Väisänen.

Kaso Oy osti vuonna 1978 Kaipio Oy:n, jonka toiminta on jatkunut itsenäisenä yhtiönä. Lakalaivan toimitilat hankittiin vuonna 1989.

TAMPEREEN KASSAKAAPPITEHDAS KAARLO GRANATH OSAKEYHTIÖ, Tampere

Porvoossa levyseppän opin käynyt Kaarlo Granath muutti Tampereelle ja perusti vuonna 1899 kupari- ja levyseppän- sekä takomoliikkeen Viinikankadun varrelle, josta se kaksi vuotta myöhemmin muutti omalle tontille Vellamonkadulle. Kassakaappitehdas perustettiin vuonna 1905.

Liike ajautui vuonna 1912 vararikkoon. Se muutettiin osakeyhtiöksi, jonka johtajaksi tuli Tampereen teollisuuskoulun koneosaston käynyt perustajan poika Kaarlo Oskar Granath. Yritykseen kuului kassakaappitehdas, naulatehdas sekä kupari- ja vaskiseppän työpaja ja paja. Työntekijöitä oli kaikkiaan 43, joista kassakaappiosastolla 17. Kassakaapeista olikin tullut yrityksen tärkein artikkeli, vaikka niitä oli aluksi valmistettu parin työntekijän voimin vain muutamia vuosittain. Johtaja Granath kuoli vuonna 1918, jolloin tehtaan osakkeet siirtyivät Heikki Jokiselle, kunnes Kaarlo Granathin poika Veikko sai vuonna 1926 osake-enemmistön⁴. Toukokuussa 1928 Granathin kassakaappitehtaan "koneet, kalusto ja työntekijät" siirrettiin Grundströmin tehtaalle⁵. Lopetus sopimukseen sisältyneen 10 vuoden karanteenijan umpeuduttua Veikko Granath aloitti uudelleen kassakaappien valmistuksen, jonka kuitenkin hänen kuolemansa katkaisi jo ennen kunnollista alkuun pääsyä⁴.

HELSINGIN UUSI RAUTASÄNKYTEHDAS POLSA & MERIVAARA, Helsinki, Turku

Kahden sepän, Rikhard Polsan ja Juho Sjöstedtin (1906 alkaen Merivaaran) vuonna 1901 perustama Helsingin Uusi Rautasänkytehdas aloitti vaatimattomana virstaana kivisessä vajassa Josafatin kallioilla. Vuonna 1903 tehdas siirtyi Kaikukadulle. Yhtiökumppanukset erosivat vuonna 1908 kummankin jatkaessa itsenäisenä yrittäjänä. Merivaara osti Polsan osuuden yrityksestä. Yhtiön nimeksi tuli Helsingin Uusi Rau-

tasänkytehdas Polsa & Merivaara, omistaja J. Merivaara. Rautasänkyjen ohella tulivat vuonna 1910 tuotantoon myöhemmin merkittävään asemaan nousseet sairaalalakuusteet.

Kassakaappien valmistus alkoi vuonna 1914 nimellä Helsingin Kassakaappitehdas J. Merivaara. Kaikukadun tilojen ollessa täysin käytössä uusi osasto toimi aluksi erillään vuokratiloissa Kalevankatu 61:ssä. Alkuvuosina valmistettiin yksinomaan kassakaappeja ja holvinovia, myöhemmin tuotanto käsitti kaikki kassakaappialan tarvikkeet, kuten tallelokerokaapit, arkistohyllyt ja kortisto- ja rekisterikaapit.

Vuokratiloissa eri puolilla kaupunkia toiminut yritys hankki vuonna 1917 oman tehdas rakennuksen Fleminginkadulta. Kassakaappitehdas ja rautasänkytehdas toimivat vuodesta 1918 alkaen yhdessä nimellä J. Merivaara. Tuotteita markkinoitiin nimellä Panssari-kassakaapit, kassaholvin ovet ja rahalippaat. J. Merivaara kuoli vuonna 1938. Oy Instrumentarium Ab hankki vuonna 1948 yhtiön osake-enemmistön. Yritys lopetti kassakaappien valmistuksen 1960-luvun alussa.

KASSAKAAPPI OY - KASO OY, Helsinki

Kassakaappi Oy/ Kaso Oy:stä on tietoja yrityksen omassa historiassa¹.

Theo Gellin ja Alfred Bachmann perustivat vuonna 1944 Kassakaappi Oy:n, aluksi korjaamaan sodassa vaurioituneita kassakaappeja. Gellin luopui yhtiöstä vuonna 1948. Ensimmäiset toimitilat olivat Sepänkadulla, josta toimintaa laajennettiin Sörnäisten rantatielle. Heikki Bachmann tuli toimitusjohtajaksi vuonna 1961, jolloin perustettiin Kasola uusien toimitilojen rakentamiseksi. Yritys muutti Suutarilaan

vuonna 1962. Nimi muuttui Kaso Oy:ksi vuonna 1973. Bachmannin mukaan virallinen emoyhtiö on Kasola Oy. Kaso Oy on kuitenkin miellellävä koko Kaso-ryhmän pääyhtiöksi¹.

Kaso osti Kaipio Oy:n vuonna 1978 ja pietarsaarelaisen Pisari Oy:n vuonna 1980. Pisariin rakennettiin kassakaappipanssarivalimo. Pisari Oy irtosi Kasosta 1990-luvulla ja kassakaappien valmistus loppui. Kuopiolaisen Tesa-Tuote Oy:n Kaso osti vuonna 1983. Se fuusioitiin vuonna 1986 Kasola Oy:hyn. Vientitoimintaa varten Kasolla on useita ulkomaisia yhtiöitä.

Kirjallisuus

- ¹ Bachmann, H., Kaso 50 vuotta 1944-1994. 55 s.
- ² Damstén, B., Kauppahuone Stockmann. Viidenkaksikymmeneen vuoden vaiheet 1862-1937. Tilgmannin Kirja- ja Kivipaino, Helsinki 1937. 221 s.
- ³ Hirn, J., Turun Rautateollisuus Osakeyhtiö. Ylipainos koruteoksesta Suomen kauppa, meriliikenne ja teollisuus sanoin ja kuvin. A-M. Hanches Bog & Nodetryckeri, Kristiania. 18 s.
- ⁴ Härkönen, T., 90 vuotta kassakaappiteollisuutta Kaipio Oy 1891-1981. Painokehä Oy 1981. 95 s.
- ⁵ Jutikkala, E., Tampereen historia III vuodesta 1905 vuoteen 1945. Tampereen kaupunki. Tampereen Keskuspaino 1979. 736 s.
- ⁶ Kauppinen, V., Suomalaisen konepajojen hake-misto (-n. 1940/ 50) ja suomalaisen metalliteollisuuden vaiheita käsittelevän kirjallisuuden bibliografia. TKK, Kone- ja Metalliteollisuuden osasto, Konepajateknikan laboratorio, julkaisu KPT 2/ 90. 71 s.
- ⁷ Kauppinen, V., Kassakaapit suomalaisten konepajojen tuotteina. Julkaisematon tutkielmakäsikirjoitus.
- ⁸ J. Merivaara Oy 1901-1951. Kirjapaino ja Kustannus Oy Liike, Helsinki 1951. 35 s.
- ⁹ Nieminen, U.A. (G. Wikin mukaan), Lukot, kassakaapit ja kassaholvit. Keksintöjen kirja [6.], Metalliteollisuus. Metallien muotoilu, kellot, lukot, aseet. Werner Söderström Osakeyhtiö, Porvoo 1936. s. 507-538
- ¹⁰ Savela, A-M., Turun Rautateollisuusyhtiö - Åbo Jernmanufakturbolag 1855-1917. Pro-gradu -tutkielma, Turun yliopisto, Suomen historian laitos, 1979. 116 s.
- ¹¹ Turun Rautateollisuusosakeyhtiö, Kassakaappien ja Kassaholviövien erikoisluettelo, tammikuun 1910. Lilius & Hertzberg Osakeyhtiö, Helsinki 1910. Suomenkielisenä 18 s. (samoin ruotsin-, saksan- ja venäjänkielisenä)
- ¹² Turun Rautateollisuuden esiteaineistoa.

Teollisuuden ja metalliteollisuuden hakemistoja eri vuosilta.

Kassakaappeja valmistaneita tehtaita
yritys, perustettu, valmistanut kassakaappeja; ilm. = ilmoittanut valmistavansa

Abo Jernmanufaktur Aktiebolag – Turun Rautateollisuus Osakeyhtiö	1857	1861...1924
Osberg & Baden Konepaja (myöh.) Kone- ja Siltarakennus Oy, Wärtsilä-konserni, Valmet	1860	1860...
Sepänliike E. Nordgren, Turku G.E. Berggrenin Konepaja, Helsinki Alex. Sjöholms Merkaniska Verkstad, Turku (sepänliike)	1862/76	1893... n. 1900...1930
Veljekset Friis, Kalajoki/Kokkola A.A. Nymannin Konepaja, Helsinki Tikkakosken Rauta- ja Puuteollisuus Oy, Takoma ja ajokalutehdas K.A. Wigg, Helsinki G.R. Grundströmin Kassakaappitehdas Oy, Tampere (myöh.) Kaipio Oy, Kaso-konserni	1885 1886 1890/93 1891 1891	ilm. 1900-luvun alussa ilm. 1907 ja 1915 noin 1900 Tikkakoski ilm. 1915 ja 1933 1891
Tampereen Kassakaappitehdas Kaarlo O. Granath Osakeyhtiö (lop. 1928, jolloin koneet ja työntekijät siirrettiin Grundströmin tehtaaseen)	1899	1905...1928
Helsingin Kassakaappitehdas J. Merivaara (emoyhtiö Helsingin Uusi Rautasänkytehdas Polsa & Merivaara per. 1901)	1914	1930...1966
Kassakaappiteollisuus Oy, Tampere Kassakaappi- ja Metallitehdas Erik Helenius, Helsinki Hämeen Rautateos Oy, Tampere	1917 1918 1919	1917...1923 1918... 2. maailmansota 1919...1922
Kassakaappi- ja Metalliteollisuus A. Vartiainen, Oulainen (lähinnä lukkoseppä)	1920/22	1922... 2. maailmansota
Helsingin Teräshuonekalutehdas-Heteka Oy Kilpi & K:n Oy, Helsinki	1932 1932	1937...1950-luvun alku 1939...
Putki ja Kone Oy, Lahti, sittemmin Kymin Oy Rautarakenne Oy, Tampere	1932 1936	ilm. 1946
Kassakaappitehdas Veikko Granath Kassakaappi Oy - Kaso Oy, Helsinki Kaso Oy - Kaipio Oy ym.	1938 1944	1938...1938 1945...
Oy Mariefors Bruk Ab, Kellokoski, sittemmin (1983) Turvakaappi Oy, Espoo/Helsinki		1980...
Regisor Oy, Paltamo	1981	1982...1985
Pisari Oy, Pietarsaari kuului Kaso -ryhmään		1980...1990-luvulle
Saastamoisen Konepaja, Kuopio (myöh.) Alsa Oy, edelleen Tesatuote. kuului Kaso -ryhmään		1983...1986
Ransal Oy, Rantasalmi		